

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 39 Volume: 8 Issue: 39

Ağustos 2015 August 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

DEVİRİN ŞÂİRLERİNE GÖRE ŞAHZADE MUSTAFA'NIN ŞAHSİYETİ

PRINCE (SHEHZADEH) MUSTAPHA'S PERSONALITY ACCORDING TO POETS HIS ERA

Namık AÇIKGÖZ*

Öz

Şehzade Mustafa, Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu olup, saray içi entrikalardan dolayı 6 Ekim 1553 günü bir sefer esnasında öldürülmüştür. Halkın çok sevdiği şehzadenin katledilmesi, o devrin kamuoyunda büyük yankılar uyandırmıştır.

Şehzade Mustafa'nın katli olayını, resmî tarihlerden değil de, halkın görüşlerini yansıtan mersiyelerden hareketle yorumlamak gerekir.

Devrin şairlerinden Taşlıcalı Yahya, Fünûnî, Sâmî, Muînî, Müdâmî, Nazmî, Hayâlî (İbrahim Gülşenî'nin oğlu), Kâdirî, Fazlî, Rahmî, Selimî, Âlî, Nisâyî (2 tane) Şehzade Mustafa'nın katledilmesiyle ilgili mersiyeler yazmıştır. Bunlardan başka konuyla ilgili olarak Şehzade Mustafa ağzından yazılan 3 mersiye ile birlikte toplan 15 mersiye olduğu bilinmektedir. Şehzade'nin kendi ağzından yazılan mersiyelerle beraber, yeniçeri oldukları bilinen ve olay mahallinde bulunduğu tahmin edilen Taşlıcalı Yahya, Nazmî ve Kâdirî'nin mersiyelerinin, olayı bizzat yaşayanlar tarafından yazıldığı ve böylece o anda yaşanan duyguları dile getirdiği tahmin edilmektedir. Bu şairlerden Nisâyî'nin kadın şaire olması kayda değer. Yani bu olay, sadece erkek duygularıyla değil, kadın duygusu ve ağzıyla da anlatılmıştır. Mersiye yazan şairlerin bir kısmı olay anında orada olmasalar bile, o devir kamu oyunun nabzını tuttukları ve şiirlerini bu çerçevede söyledikleri düşünülmelidir.

Mersiyelerden hareketle, o devir halkının Şehzade'yi çok sevdiği; bedenen ve ruhen ideal bir tip olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Onun dindar kişiliği, adaletli ve cömert biri oluşu, babası Kanunî'ye bağlılığı ile ilgili kamuoyu görüşleri mersiyelerde yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Şehzade Mustafa, Öldürülmek, Kamuoyu Görüşü, Şairler, Mersiyeler.

Abstract

Prince Mustafa, the son of Sultan Suleiman the Magnificent, was murdered by virtue of the palace intrigues in October 6th, 1553 during an imperial campaign. The murder of the people's beloved Prince has had great public repercussions at that time.

Prince Mustafa's murder must be interpreted by public views and dirges rather than official documents.

His era's poets, namely Taşlıcalı Yahya, Fünûnî, Sâmî, Muînî, Müdâmî, Nazmî, Hayâlî (The Son of İbrahim Gülşenî), Kâdirî, Fazlî, Rahmî, Selimî, Âlî, Nisâyî (2 works) have written dirges on the Prince Mustafa's murder case. It has been known that there are 15 dirges about this case and 3 of the dirges written by the the Prince Mustafa himself. It has been predicted that both the elegies written by the Prince and Taşlıcalı Yahya's, Nazmî's ve Kâdirî's dirges had been indited by the janissaries and thought to express the emotions at his time. Among the Poets, Nisâyî the Poet was a woman and that made the case quite remarkable. In other words, this case has been described not only by men's feelings bu also a woman's emotions and feelings. Even though some of the Poets who have written relevant dirges on that case did not witness the event, they knew the public opinion very well at the time.

It could be concluded by the relevant dirges that the people loved the Prince and accepted him as an idol in many aspects.

The Prince's devotional personality, equitable, bounty, generosity and loyalty to his father, Sultan Suleiman the Magnificent, have been mentioned in the dirges.

Keywords: Prince (Shehzadeh) Mustafa, Murdered, Public Opinion, Poets, Dirges.

Babası Kanunî Sultan Süleyman'ın hükmüyle 6 Ekim 1553 yılında katline emredilen Şehzade Mustafa ile ilgili bilgiler, tarih kitaplarında bulunmaktadır. Bunlardan bazıları o devirde bazıları da daha sonra yazılmıştır. Kimi müverrihler, katledilme vak'asının ayrıntılarını yazmış olsalar da, nihâyetinde bu tür kitaplar vekâyinâme özelliği taşıyan "monark metinleri" dirler ve iktidarların görüşlerini yansıtırılar.

Şehzade Mustafa'nın katledilişiyle ilgili olarak mâşerî vicdanın veya günümüz deyimiyile "kamu oyu" nun görüşünü yansıtan metinler, o devirde yazılan mersiyelerdir. O devirde yazılan 15 mersiyede, Şehzade Mustafa'nın katli, geniş bir şekilde işlenmiştir¹. Olayın sebebi ve oluş şekli; Şehzade'nin şahsiyeti; halkın olayı algılaması, tavrı ve yorumlayışı, bu mersiyelerde şiir diliyle ifade edilmiştir. Şâyet o devirde modern hikâye türü yerleşmiş olsaydı, bu mersiyelerden bazıları, olayı konu alan kısa hikâye metinleri şeklinde yazılabilirdi.

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Mersiyelerin Söylediği

Bu yazıda, olayın mersiyelere yansımından sadece Şehzade Mustafa'nın şahsiyetiyle ilgili bilgiler ele alınacaktır.

Devrin şâirlerinden Taşlıcalı Yahya, Kanunî'nin yakını olan şâirlerden biri olduğu için, olay anında otağ-ı hümayun civarında bir yerdeydi ve muhtemelen o karmaşayı bizzat yaşadı; Rüstem Paşa'nın döndürdüğü dolaplara da bizzat şahit oldu. Nitekim, mersiyeyi de olay günü yazdığı biliniyor.

Şehzade Mustafa mersiyesi yazan Fünûnî, Sâmî, Muînî, Müdâmî, Nazmî, Hayâlî (İbrahim Gülşenî'nin oğlu), Kâdirî, Fazlî, Rahmî, Selîmî, Âlî, Nisâyî (2 tane) şâirler olmuş; ayrıca Şehzade Mustafa ağzından 3 tane mersiye kaleme alınmıştır. Şehzade'nin kendi ağzından yazılan mersiyelerle beraber, yeniçeri oldukları bilinen ve olay mahallinde bulunduğu tahmin edilen Nazmî ve Kâdirî'nin mersiyelerinin², olayı bizzat yaşayanlar tarafından yazıldığı ve böylece o anda yaşanan duyguları dile getirdiği tahmin edilmektedir. Bu şâirlerden Nisâyî'nin kadın şâire olması kayda değer. Yani bu olay, sadece erkek duygularıyla değil, kadın duygusu ve ağzıyla da anlatılmıştır. Mersiye yazan şâirlerin bir kısmı olay anında orada olmasalar bile, o devir kamu oyununun nabzını tuttukları ve şiirlerini bu çerçevede söyledikleri düşünülmelidir.

Osmanlı tarihinde, başka şehzade katlleri de vukû bulmuş ve hatta Genç Osman ve Abdülaziz gibi katledilen padişahlar da olmuştur ama hiç biri Şehzade Mustafa'nın katli kadar mâşerî vicdanda ma'kes bulmamıştır. 1553 yılında, yani bundan 461 sene önce vukû bulmasına rağmen, hâlâ konuşulup tartışılan tek katl, Şehzade Mustafa'nın katledilmesi olmuştur.

Şehzade Mustafa'nın bunca yıldır gündemde kalmış olmasının sebebini açıklayabilecek metinlerden birisi de şiirlerdir. Çünkü bu şiirler, iktidarın görüşlerini değil, toplumu temsil eden bireylerin şahsî tespit ve görüşlerini yansıtmaktadır.

Kanunî gibi bir sultanın toplumsal gücüne ve egemenliğine rağmen, Mustafa'nın katli, kamuoyunda büyük bir ma'kes bulmuştur. Mersiyelerinden bazılarında Kanunî açıkça suçlanmıştır fakat Kanunî, hiç bir şâire dokunmamıştır³. Çünkü, halkın ve askerlerin Mustafa'ya olan sevgisini o da fark etmiştir. Yani Kanunî muktedir ve güçlü bir hükümdar olmasına rağmen, Mustafa'yı destekleyen büyük bir kitleyi de görmüştür ve kaosu daha da büyütmek için şâirlere dokunmamıştır.

Ordu ve halk, Kanunî'den sonra tahta Mustafa'nın geçeceğine inanıyordu ve hatta Şehzade ağzından yazılan mersiyelerden birinde, Kanunî'nin de kendisinden sonra tahta Mustafa'nın geçeceği söylenir:

Dir idün kim Mustafâ'dur yirüme kâim-makâm

En büyük şehzade olmasının yanında, kamu oyunun da büyük desteğinin olduğu anlaşılan Şehzade Mustafa, bu büyük teveccühe, şahsiyet özellikleri ve karakteriyle mazhar olmuştu. Kanunî ile herhangi bir olumsuzluk yaşamayan ve ona saygıda kusur etmeyen halk, Şehzade Mustafa'ya teveccüh gösterirken, Kanunî'ye muhalif bir tavır sergilememiş; Kanunî sonrası hükümler için Şehzade Mustafa mihverli büyük ümitler beslemiştir. Yani halk, Mustafa'yı, Kanunî'den sonrası için "zamanın ruhunu" okuyan bir padişah olarak görüyor ve istikbâli Mustafa ile kurguluyordu.

Tarih boyunca hep yapılagelen "suçlu arama" psikolojisine sapmadan ve saplanmadan; yani "sapla samanı karıştırmadan", Şehzade Mustafa'nın kamu oyunca büyük bir hüsn-i kabul görmesinin sebebini, devrinde yazılan mersiyelerde tasvir edilen şahsiyet özelliklerinde aramak lazımdır.

ŞEHZADE MUSTAFA'NIN DIŞ ÖZELLİKLERİ

Tarih kitapları, Şehzade'nin, dedesi Yavuz'a benzediğini yazsa da, şâir Nazmî, sûret ve sûret olarak onun babası Kanunî'ye benzediğini söyler:

Hazret-i Sultân Süleyman kendü idi san hemân

Şeh Süleyman gibi ol bir pür-salâbet han idi

O dönem için, saltanatın vârisi olmak konusunda, saltanatın devamlılığı için babaya benzemek, hem de Kanunî gibi bir babaya benzemek önemli olsa gerek ki, şâir böyle bir tespitte bulunmaktadır. Tabii bu benzeme sadece sûret benzerliği değil, aynı zamanda salâbet (sağlamlık, muhkemlik, kararlılık, manevî güç) benzerliğidir.

Bedensel Özellikleri

Devrin şâirlerinin tasvirlerine göre Şehzade Mustafa yakışıklı, beden açısından da gösterişli biriydi. Taşlıcalı Yahya, Şehzade'nin muhteşem, şevketli ve muazzam bir vücuda sahip olduğunu söyler:

Vücûdı muhteşem ü şevketi mu'azzam idi

Şâir Müdâmî ise onun pehlivan yapısında bir bedene ve güce sahip olduğuna, iki mısraında işaret eder:

Pehlevân-ı âlem idi server-i fâik idi

Pehlevân-ı âlem olanlar ana maglûb idi

Müdâmî, Şehzade'nin güçlü ve uzun boylu olmasının yanı sıra, Hz. Yusuf gibi yakışıklı biri olduğunu da kaydeder:

Kaddi a'lâ hüsni zîbâ bir güzel mahbûb idi

Hazret-i Yûsuf gibi hüsn ile ra'nâ hûb idi

Şehzade'nin Hz. Yusuf kadar yakışıklı olduğunu şâire Nisâyî de belirtir:

Hüsn ile hem-tâ idi ol Yûsuf-ı Ken'ân ile

Fazlî, Şehzade'nin huy güzelliğiyle beraber, boy-pos olarak da mevzun biri olduğu; yani iç güzelliği ile dış güzelliğinin bir uyum içinde olduğu tespitini yapar:

Kanı ol yâl ü bâl ü hüsn ü hulk ü sûreti mevzûn

Nazmî, Şehzade'nin kerîm ve insanîyetli biri olduğunu söylemekle beraber, güzel/yakışıklı biri olduğunu; hatta perilere benzediğini ifade eder:

Bir kerimü'ş-şan şâh u bir güzel sultân idi

Siyyemâ şol hüsn-simâ birle ol zât-ı şerif

Tab'ı insâniyyet üzre bir güzel insân idi

Bir peri-mânend âh ol oldı gözlerden nihân

Kıyafeti

Taşlıcalı Yahya ve Muînî, Şehzade'nin katledildiği gün, üzerinde beyaz bir elbise olduğunu kaydeder.

Taşlıcalı Yahya, Şehzade'nin beyazlar giymiş Şehzade'yi, uzun boyuyla bir minâreye benzetir:

Tonandı ağlar nûrdan menâra dönüp

Muhtemelen, Yahya Bey gibi olaya şahit olan Muînî de Şehzade'yi beyaz elbiseyle tasvir eder; o elbisesiyle ata binişini ve katledilişini rûzgârın beyaz gülleri mahvedişine benzeterek anlatır ve gösterişli elbisesiyle görünüşünü güneşe benzetir:

Saâdet ile geyindi libâs-ı nûrânî

O şeh-süvâr olıcak aklar ile esbe süvâr

Gül-i sefid idi gûyâ götürdi bād anı

Ya mihr-i âlem idi cismi şâ'saaydı libâs

ŞEHZADE MUSTAFA'NIN RÛHÎ ÖZELLİKLERİ

Boyu-posu yerinde, güçlü ve yakışıklı bir şekilde tasvir edilen Şehzade Mustafa'nın tabiati, huyu, karakteri ve mizacı da olumlu bir şekilde tasvir edilmiştir.

Tevazuu ve Açık Gönüllülüğü

Taşlıcalı Yahya, Şehzade'nin mütevâzı ve açık gönüllü biri olduğunu söyler:

Tevâzu' ile selâmında hod müselleme idi

...

Küşâde-hâtır idi şevk ile nehâra dönüp

Karakteri

Şiirindeki üslubundan bir yeniçeri olduğu tahmin edilen Kâdirî, Şehzade'nin mizaç itibâriyle rafine bir şahsiyet olduğunu belirtmek üzere, nâzik yaradılışlı, bilgi sahibi, ince fikirli Kur'ân hafızı, âdil ve akıllı biri olduğunu söyler:

Tab'-ı nâzûk ehl-i dâniş nüktedân sultân idi

Akl-kân u şâh-ı âdil hâfız-ı Kur'ân idi

Muinî'nin, içi ve dışı temiz, parlak biri olduğunu söylediği Şehzade için Nazmî onun manevi güç açısından babası Süleyman'a benzediğini; kutlu, uğurlu ve iyi biri olduğunu; melek gibi ve derviş olarak şöhret bulduğunu zikreder:

Cihanda zâhiri vü bâtını münevver idi (Muinî)

...

Şeh Süleyman gibi ol bir pür salâbet han idi (Nazmî)

...

Her cihâtı zât-ı ferhunde-sıfâtı gibi hûb

Bir melek-haslet melik derviş-şân bir şâh idi (Nazmî)

Şehzade Mustafa'nın kendi ağzından söylenmiş gibi görülen fakat başka biri tarafından yazıldığı tahmin edilen bir mersiyede, Şehzade'nin "elif gibi doğru" biri olduğu ifade edilir:

Doğrı idüm âsitânunda elif kimi ayân

Egridür dinse bana inanma ey şâh-ı cihân

Cömertliği

Bütün mersiyeler, Şehzade Mustafa'nın çok cömert birisi olduğu üzerinde müttefiktir. Padişahlığın alâmetlerinden biri olan cömetlik, Şehzade'nin de üzerinde en çok durulan özelliklerinden biri olmuştur.

Muinî, Şehzade'nin cömertlikte Hâtem-i Tayy'ın bile defterini düreceğini, onun cömetliğinin denizler ve bulutlar kadar engin ve bereketli olduğunu söyleyerek onun devrinde dilencilerin ağlamadığını, düşmanlarının da gülmediğini; dilencilerle olan sorunları cömertliğiyle, düşmanlarıyla olan sorunları da hışmı ile çözdüğünü belirtir:

Sehâda defterini tayy iderdi Hâtemün ol

İletse bahr ü sehâba peyâm-ı cûdını bâd

Ne sâil agladı devrinde ne adüv güldi

Ki cûd ü hışm ile ıslâh iden o server idi

Nazmî, Fazlî ve Nisâyî ve Kâdirî de Şehzade'nin **cömertlik**, **lutufkârlık** ve **ihsan** özelliğiyle de şöhret bulduğunu söyler:

Kanı ol esnâf-ı eltâf ile olan dilsitan (Nazmî)

Var idi insâf şol esnâf-ı eltâf anda âh (Nazmî)

Cihânı adl ü dâd ü lutf-ı cûd ile tutup nâmı (Fazlî)

Kamusın kul kılmış idi lutf ile ihsân ile (Nisâyî)

Pür-şecâ'at pür-sehâvet devlet-i erkân idi (Kâdirî)

Adaletli Oluşu

Şâirler tarafından Şehzade'nin dikkat çekilen özelliklerinden biri de **adâlet**'li olmasıdır.

Nazmî, Şehzade'yi Osmanlı topraklarında Hz. Ömer adâletini temsil eden bir şahsiyet olduğunu söyler:

Mülk-i Osmanda Ömer adlin iderdi ol ıyan

Nazmî bir başka mısraında, Şehzade'nin hayır-hasenât yapmasının yanı sıra adâletli biri olduğuna işâret eder:

Mâil idi adle gâyet hayra idi niyyeti

Fazlî, onun adâletinin yanı sıra cömertliğiyle de cihana ün salmasından söz eder:

Cihânı adl ü dâd ü lutf-ı cûd ile tutup nâmı

Fazlî bir beytinde de cömert olması ve yakışıklılığıyla beraber, Şehzade'nin âdil oluşuna da vurgu yapar:

Kanı ol lutf-ı cûd ü adl ü dâd ü hüsn-i rûz-efzûn

Şehzade'nin akıl sahibi ve Kur'an hafızı da olduğunu söyleyen Kâdirî, onun âdil bir yönetici olduğu tespitini yapar:

Akl-kân u şâh-ı âdil hâfız-ı Kur'ân idi

Yiğitliği

Tevâzu sahibi, nezâketli, cömert ve adil olan Şehzade Mustafa'nın içine kapanık ve edilgen bir şahsiyet olduğu düşünülmemelidir. O, bütün bu erdemlerle beraber, zamanın toplumsal algısına göre, **cesur, yiğit** ve **yürekli** biridir.

Fazlî'nin tavsifiyle ve biraz da mübalağa ile, bu dünyada yiğitlikte Şehzade'nin bir benzeri gelmemiştir. O, cesaret ormanında nice yiğitleri yenmiş bir arslan ve saldırdığı korku ile nice arslanları kahretmiş bir yiğittir:

Şecâ'atde naziri gelmedi hergiz bu meydâna

Şecâ'at mişezârında o bir şîr idi merd-efgen

Niçe şîri zebûn itmişdi kahr-ı havf ü haşyetden

Muînî'ye göre, onun karşısında düşmanlar korkularından ellerinde mızraklarıyla titrerlerdi:

Sinân-ı düşmen idüp havf elinde ditrer idi

Aynı şâir, Şehzade'nin yiğitlikte o kadar ileri olduğunu söyler ki, hatta Şehzade, bir savaş anında efsanevî İran kahramanı Sâm'ı bile atından düşürüp yenecek kadar güçlüdür:

Vegâda Sâm-ı süvârı atından atar idi

Kâdirî ise, cömertlik ve devlet adamlığıyla beraber Şehzade'nin cesaretine dikkat çeker:

Pür-şecâ'at pür-sehâvet devlet-i erkân idi

Dînî Yönü

Karakter ve mizacındaki tespitlerden başka, Şehzade Mustafa'nın dinî bilgiler açısından da donanımlı biri olduğu anlaşılmaktadır.

Muînî, Şehzade'nin beslendiği muhitinden söz ederken onun âlimlerle ve şeyhlerle oturup kalktığını; gece gündüz salihlerle beraber olduğunu, bu yüzden de kâmil ve âlim bir şahsiyet olup ilmiyle amel ettiğini söyler:

Celîsi âlim idi hem-demi meşâyih idi

...

Ki rûz ü şeb sulehâya enis hem-ser idi

...

Ziyâde kâmil idi âlim idi âmil idi

Taşlıcalı Yahya, Şehzade'nin dinî donanımı konusunda net ifadeler kullanarak onun sâlih, zühd ehli ve mu'tekid biri olduğunu söyler:

Salâh u zühdi kavi i'tikâdı muhkem idi

Şehzade'nin adâletli biri olduğuna da dikkat çeken Muînî, onu aynı zamanda İslâm şeriatine bağlı biri olarak tasvir eder:

Mutî-i şer'di adliyle sâye-güster idi

Yukarıda, dervişliğiyle bilinen Şehzade için Muînî, gayb âlemine; yani âhirete gittiğinde ona gayb erenlerinin rehberlik edecek kadar imanlı biri olduğunu ifade eder:

Aceb mi rûhı çıkup gitse âlem-i gaybe

Cihânda gâib erenler çün ana rehber idi

Müdâmî de Şehzade'nin Allah'a iyi bir kul olduğu ve sırat-ı müstakim üzere bulunduğu Allah'ın şahitlik ettiği inancındadır:

Şâh-ı halk-ı âlem idi bende-i Hâlık idi

Müstakim olduğuna Hak hazreti tanık idi

Muînî, onun dinin amelî yönü olan namaz kılıp oruç tutanları sevdiğini söyler:

Severdi sâim ü kâim olanı dehr içre

Kanunî'ye Bağlılığı

Şehzade Mustafa'nın katlindeki temel âmilin, babası Kanunî'ye karşı bir muhalefet sergilemesi olarak görülür. Devrin kamu oyu görüşlerini; yani "toplumsal algı"yı yansıtan mersiyelerde ise, bunun tam tersi söylenerek Mustafa'nın babasına bağlılığı dile getirilir.

Nazmî, Şehzade'nin babasına bağlılığını "Allah'tan razı olmak" ile özdeşleştirerek verir ve her zaman babasının emirlerine bağlı olduğunu söyler:

Hak rızâsı gibi gözlerdi rızâ-yı vâlidî

...

Vâlidine ol cihetle bende-i fermân idi

Fazlî de Şehzade'nin babasının yolunda sâdık olup, o yolda hiç bir noksanı olmadığını altını çizer.

Yolunda pâdişâhun sâdık iken ol şeh-i a'la

...

Yolında pâdişâhun yok idi bir zerre noksanı

Şehzade'nin babasına bağlılığını "sadâkat"le ifade eden Fazlî, asıl vurucu ifadesini daha sonra söyler. Fazlî'ye göre Şehzade, padişahın sadece oğlu değil, kulu ve kurbanıdır da:

Ne oğul canla olmuş idi anun kul u kurbânı

Müdâmî de, Şehzade'nin oğul olmaktan öte ihlasla babasına sâdık biri olduğunu söyler:

Padişâha oğul idi muhlis ü sâdık idi

Şehzade'nin babası Kanunî'ye bağlılığını en ısrarlı bir şekilde ifade eden şâir, Sâmî'dir. Sâmî, Şehzade'nin suçsuz olduğunu söyledikten sonra, onun babasına olan bağlılığını dile getirirken, Mustafa'nın babasının eşiğinden başka bir sığınağı olmadığını; her zaman babasına doğru bir şekilde bakıp eğri bakmadığını; onun doğruluğuna Allah'ın şahit olup başka delile gerek olmadığını; sadece Kanunî'ye bende olup başka şahırlara bende olmadığını; başka yerlerin (Bunda Şah Tahmasb kastedilir.) yoluna düşmediğini; huzura gelirken askerleriyle gelmediğini; öldürttüğü halde padişaha bir ahının bile olmadığını söyler ve yemin ederek Şehzade'nin suçsuzluğuna "Yoğ idi cürmi, bu Sâmî der İlâhî yoğ idi" diyerek şahitlik eder:

Gün gibi zâhir idi zerre günahı yoğ idi

Eşiğinden dahi bir özge penâhı yoğ idi

Sana ol doğru idi eğri nigahı yoğ idi

Hak ana şâhid idi gayrı güvâhı yoğ idi

Bende idi sana ol bir dahi şâhı yoğ idi

Hak bilür gayrı yire varmağa râhı yoğ idi

Ceng ider geldi disen iki sipâhı yoğ idi

Hañçer urdun da anın cismine âhı yoğ idi

SONUÇ

Taşlıcalı Yahya, “Ferîd-i âlem idi âlim idi a’lem idi” mısrasında, onun dünyada tek olduğunu, âlim olduğunu ve bütün dünyada bu özellikleriyle bilindiğini söyler ve onun ölümünün, Muhammed ümmeti için “âlemlerin ölümü” olduğunu söyleyip “Bir âlimin ölümü, âlemlerin ölümüdür” hadisine işaret ederek, “Muhammed ümmetine mevti, mevti-i âlem idi” der.

Müdâmî de, Şehzade’nin gelecek yönetim dönemi için bir “çâre” olduğunu söyler ve onun “maharetli bir müşfik” zihniyet’e sâhip olduğunu, “Bir tabîb-i çâre-sâz ü müşfik-i hâzık idi” diyerek ifade eder.

Mersiye metinlerinde, Şehzade Mustafa’nın yakışıklı, güçlü, cesur, cömert, adâletli, mutevâzı, dindar ve babasına sâdık bir şahsiyet yapısına sâhip olduğu söylenir. Bütün bu özellikler, halkın, Şehzade’de padişahlık özellikleri bulunduğu olan inancını gösterir. Mersiyelerdeki ortak tespit ve tavırlar, Şehzade’nin katledilmesiyle oluşan ve yaşanan ümit kırıklığının yol açtığı “sosyal enerji boşalması”nın bir sonucu olarak görülmeli; ayrıca yaşanan trajedinin “toplumsal algı”yı yansıtması olarak anlaşılmalıdır.

-
- 1) Mustafa İsen (1993). *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*, Ankara 1993, s. XCVII (Bu yazıda, M. İsen’in, künyesi verilen kitabı kullanılmıştır. Şehzade Mustafa Mersiyeleri konusunda Mehmet Çavuşoğlu da bir makale yayınlamıştır. Bakınız: Mehmet Çavuşoğlu (1982). “Şehzade Mustafa Mersiyeleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, S. XII)
  - 2) M. İsen, *a.g.e.*, s. XCIV, XCVII-XCVIII.
  - 3) İlk ve en sert mersiyeyi yazan Taşlıcalı Yahya, Rüstem Paşa’nın sonraki sadaretinde hışmuna uğramış; ancak Kanûnî’nin “Bu makûlelere kulak tutma ve intikam kâsdin eyleme” sözü üzerine katledilmeyip sürgüne gönderilmiştir. (Yılmaz Öztuna (1977). *Büyük Türkiye Tarihi*, İstanbul, C. 4, s.193)